

TALIM TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING AHAMIYATI VA O'RNI

Abdullayeva Nasiba Ismoilovna.

Termiz davlat pedagogika instituti psixologi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim tizimida psixologik xizmatning o'rni va ahamiyati bayon etilgan. Psixologlarning vazifasi va obyekti haqida ma'lumot keltirilgan. Psixolog pedagogik jamoa faoliyatiga har bir o'quvchi, har bir talaba shaxsi garmonik rivojlanish imkoniyatlari haqida asosiy psixologik g'oyani olib kiradi. Yangi muhitga moslashishda psixolog o'zining inson xulq-atvori va ruhiy faoliyati, ruhiy taraqqiyotning yosh qonuniyatlari haqidagi kasbiy bilimlariga tayanib talabalarga samarali yordam ko'rsatadilar.

Kalit so'zlar: Psixolog, o'quvchi, talaba, individuallik, pedagog, amaliyotchi, nizom, xulq-atvori, vazifa, maslahat, konsilium.

1989- yilda O'zbekistonda amaliyotchi psixologlarning yetishmayotganligi sababli Nizomiy nomli TDP Uda amaliyotchi psixologlar tayyorlash fakulteti ochildi. O'zbekistonda psixologik xizmatning rivojlanishida olimlardan M.G.Davletshin, E.G'. G'oziyev, B.R. Qodirov, G.B.Shoumarov, V.M.Karimova, Sh.R.Baratov, F.N.Sattarov, F.S. Ismagilova, N.S.Safoyev, F.I.Haydarov, S.X.Jalilova va boshqalar katta hissa qo'shganlar. Psixologik xizmatni 3 nuqtayi nazardan qarab chiqish mumkin:

1. Ilmiy nuqtayi nazar. 2. Tashviqot nuqtayi nazar. 3. Amaliy nuqtayi nazar.

Faqat mana shu nuqtayi nazarlarning birligina psixologik xizmat predmetini tashkil etadi. Ilmiy nuqtayi nazar psixologik xizmatning metodologik muammolarini ishlab chiqishni nazarda tutadi. Bu yo'nalish ijrochilarining asosiy vazifasi maktab psixologik xizmatida ishning psixodiagnostik, psixokorreksiya va rivojlantiruvchi metodlarini ishlab chiqish va nazariy asoslashga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarni o'tkazishdan iborat. Psixologlarning vazifasi — u yoki bu aniq vazifani hal qilish uchun ota-onalar, o'qituvchilar, gurux jamoasi, bolalar bilan ish olib borishdan iborat. Hozirgi bosqichda psixologik xizmat faoliyatining 2 yo'nalishi: dolzarb va kelajak yo'nalishlari mavjud. Dolzarb yo'nalish o'quvchilar ta'lim-tarbiyasidagi qiyinchiliklar, ular xulq-atvoridagi, muloqotdagi va shaxsi shakllanishidagi muammolarni hal qilishga qaratilgan.

Kelajak yo'nalishi har bir bola individualligini rivojlantirishga, jamiyatda yaratuvchanlik hayotiga psixologik tayyorlikni shakllantirishga qaratilgan. Psixolog pedagogik jamoa faoliyatiga har bir o'quvchi shaxsi garmonik rivojlanish imkoniyatlari haqida asosiy psixologik g'oyani olib kiradi. Ikki yo'nalish ham bir-biri bilan bog'liq. Psixologik xizmat haqida Nizom Kollejlar va akademik litseylardagi psixologik xizmat o'rta maxsus ta'limining zaruriy tarkibiy qismidir.

Bu xizmatning zaruriyligi kollejva akademik litsey ehtiyojlaridan kelib chiqadi. Har bir o'quvchida hayotga ijodiy munosabat va individual xususiyatlarning taraqqiyoti ta'minlaganligini psixologik xizmat to'g'ri tashkil etilgan deyish mumkin. Psixolog o'zining inson xulq-atvori va ruhiy faoliyati, ruhiy taraqqiyotning yosh qonuniyatlari haqidagi kasbiy bilimlariga, ularning o'quvchilar va kattalar, tengdoshlari bilan o'zaro munosabat xususiyatlariga, o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishga bog'liqligiga tayanib, bolaga individual yondashuv imkoniyatlarini ta'minlaydi, uning qobiliyatlarini aniqlaydi, normadan chetlashishlarning bo'lishi mumkin bo'lgan sabablarini psixologik-pedagogik korreksiya qilish yo'llarini aniqlaydi. Bu bilan psixologik xizmat maktabda o'quv tarbiya ishining mahsuldorligini oshirishga, ijodiy faol shaxsni shakllantirishga imkon beradi.

Psixologik xizmat xodimlari barcha muammolarni hal qilishda, bolani har tomonlama va garmonik rivojlanish vazifalariga va uning qiziqishlariga tayanadilar. Amaliyotchi psixolog o'z faoliyatini pedagogik jamoa va ota-onalar bilan yaqin aloqada amalga oshiradilar. Psixologik xizmat o'z faoliyatida tibbiy, defektologik va boshqa xizmat turlari bilan, bola tarbiyasida yordam ko'rsatuvchi jamoatchilik xodimlari bilan yaqindan ish olib boradi. Barcha mutaxassislar bilan munosabat tenglik asosida va fikrlarning bir-birini o'zaro to'ldirishi asosida quriladi. O'rta maxsus, kasb-hunar tizimidagi psixologik xizmatning maqsadi — shaxsning har tomonlama garmonik kamoloti, To'laqonli psixologik taraqqiyotni ta'minlovchi qulay shart-sharoitlar yaratishdan iboratdir. Psixologik xizmatda tadqiqot va ta'sir o'tkazish obyekti bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalar, o'quvchilar, maxsus o'quv yurti va oliy maktab, kollej talabalari, o'quvchilar, ota-onalar hisoblanadi, ularni alohida yoki guruhshaklda tatqiq qilish mumkin. Psixologik xizmatning mazmuni:

- a) psixoprofilaktika;
- b) psixologik maorif va ma'rifat;
- d) psixodiagnostika;
- c) psixik rivojlanitirish va psixokorreksiya;
- g) psixologik maslahat.

Psixologik xizmat haqida Nizom 1996- yili Xalq ta'limi Vaziri tomonidan tasdiqlangan. 2001- yilda bu Nizomga o'zgartirish kiritildi. Psixologik xizmat metodlari turli tuman bo'lishi mumkin:

- a) xalq ta'limi va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi xodimlari, o'quvchilar, talabalar bilan ma'ruzalar turkumi va trening mashg'ulotlari o'tkazish va aholining psixologik madaniyatini o'stirish maqsadida;
- b) ilmiy ommabop adabiyotlarni yaratish va ularni tarqatish;
- d) ommaviy axborot vositalarida ehiqishlar;

e) psixodiagnostik tadqiqotlar o'tkazish, metodikalar ishlab chiqish (test savol varaqasi, tajriba, kuzatish, suhbat va boshqalar);

f) psixologik maslahat berish;

g) psixologik konsiliumlar o'tkazish;

h) ta'lim va tarbiya beruvchi dasturlardan loydalalanib psixodrama, psixokorreksion treninglarni amalga oshirish;

i) psixologik tadqiqot obyektlarining psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quv dasturi, o'quv tarbiya rejalarini tahlil qilish va hokazolar. Psixologik xizmat haqidagi Nizom 6 bo'limdan iborat. Ular: 1. Umumiy qoidalar. 2. Psixoprofilaktik ishlar. 3. Psixodiagnostik ishlar 4. Rivojlantiruvchi va korreksion ishlar. 5. Psixolog maslahati. 6. Psixologik xizmat xodimlarining mas'uliyati. 7. Umumiy qoidalar quyidagi bandlarni o'z ichiga olgan.

1. Psixologik xizmat xalq ta'limi va oliy o'rta maxsus ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

2. Psixologik xizmat mutaxassislari barcha muammolarni hal qilishda har qaysi shaxsning (pedagog, o'quvchi, talaba, ota-ona) manfaati va uning har tomonlama garmonik rivojlanishidan kelib chiqqan holda yondashadi.

3. Psixologik xizmat mutaxassislari o'z faoliyatlarini tibbiyot xodimlari, defektologik xizmat, muhofaza qilish tashkilotlari, muayyan komissiyalar, balog'atga yetmagan o'smirlar inspeksiyasi, ota-onalar jamoasi, ishlab chiqarish jamoasi, jamoatchilik bilan uzviy aloqada amalga oshiradilar. Amaliyotchi psixologlar o'qituvchiga berilgan barcha imtiyozlardan foydalanish huquqiga ega. Barcha ta'lim tizimidagi psixologlarning faoliyati, psixologik maslahat va muammolarning ijtimoiy-psixologik faol usullari, psixokorreksion, psixotashxis, ijtimoiy, pedagogik, bolalar psixologiyasi sohalari bo'yicha umum psixologik tayyorgarlik olgan, psixologik ixtisosga ega bo'lgan mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi.

4. Psixolog maslahati psixologik xizmat faoliyati o'quvchilar aqliy taraqqiyoti va shaxsiy xususiyatlarini tashxis qilishga, ta'lim-tarbiyadagi xatoliklarning psixologik sabablarini aniqlashga qaratilmasdan, balki bunday xato va kamchiliklarni yo'qotish va oldini olishga qaratiladi. Bundan psixologning aniqlangan chetlashishlarni korreksiya qilishda faol ishtirok etish zarurligi kelib chiqadi. Psixologik xizmat faoliyati bolalar, yosh va pedagogik psixologiya, psixokorreksiya, psixologik maslahat sohasida umumiy psixologik va maxsus psixologik bilimlar olgan mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Ta'lim tizimida psixologik xizmatning o'rnini beqiyos. Talabalarning yangi muhitga moslashishida psixologlarning ko'magi zarur. Psixologik xizmat faoliyati talabalarga turmush tarzining qiyinchiliklarini jilovlay olishning zamonaviy konstruktiv usullarini o'rgatishga yo'nalgan bo'ladi. Demak, talabalik davrini

shaxsning adaptiv imkoniyatlariga orttirilgan talablarni taqdim etish deb ko'rib chiqish mumkin. Oliy o'quv yurtida kasbni egallash maxsus tashkil etilgan talabalarning o'quv faoliyati jarayonida amalga oshiriladi. Uning asosiy maqsadi, talabaga umumilmiy va maxsus bilim, ko'nikma va malakalarni zarur miqdorda berish, shuningdek, o'quvchilarga mos shaxsiy sifat va qobiliyatlarni shakllantirish hamda rivojlantirish, kasb etikasi asoslari bilan tanishtirish va kasbiy faoliyatga xos ijtimoiy-kasbiy qadriyatlarni rivojlantirishdan iborat.

Foydalanilgan dabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017. -488 b.
2. Nishanova Z.T Psixologik xizmat.Tosh.2007 y
3. Nishanova Z.T., Alimova G.K. Psixologik xizmat .Psixokorreksiya.T.:—Ijod press nashriyoti. 2019-yil.

